

Neo-Liberalizmin Öncüsü Hayek'in Toplumsal ve Siyasal Kuramı

DOI: 10.26466/opus.474555

*

İsmail Safi*

*Dr. Öğr. Üyesi, İstinye Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü İstanbul/ Türkiye

E-Posta: ismail5306safi@gmail.com

ORCID: [0000-0002-3672-5754](https://orcid.org/0000-0002-3672-5754)

Öz

20. yirminci yüzyılda piyasa ekonomisi ve devletçi ekonomi sisteminin yanına üçüncü bir sistem olan refah devleti gündeme gelmiştir. Şöyle ki, 1929 dünya ekonomik buhranı sonrasında devletin ekonomide varlığının gerekliliği tekrar gündeme gelmiş ve Keynes, devletin ekonomiye müdahalelerinin formülünü ortaya koymuştur. Keynesle birlikte devlet ekonomik politikaları yönlendiren, sosyal açıdan toplumu finanse eden bir "Refah Devleti"ne dönüşmüştür. Fakat, 1973 petrol krizi sonrası yaşanan olumsuzluklar, Keynesgil politikalara olan inancı sarsmış ve yerini Hayek'in önderliğindeki neo-liberal politikalara bırakmak zorunda kalmıştır. 1970'li yılların sonuna doğru dünya çapında yaşanan liberal dönüşüm sürecinde neo-liberalizm ve onun sınırlı devlet anlayışının hakimiyeti görülmüştür. Bu süreçte neo-liberalizmin kabul görmesinde etkili olan okul Neo-Avusturya Okulu ve bu okulun kurucusu Friedrich August von Hayek olmuştur. Bu çalışma, liberal gelenekteki sosyal liberalizm ve refah devleti doğrultusundaki 20.yüzyılda kendini gösteren "sapma"ya karşı klasik liberal tezlerin yeniden canlanışını ifade eden neo-liberalizmi ve neo-liberalizmin önemli kuramcısı olan Friedrich August von Hayek'in neo-liberalizm hakkındaki görüşlerini, başka bir ifadeyle Hayek'in toplumsal ve siyasal görüşlerini konu edinmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, bu çalışmada Hayek'in siyasal ve toplumsal kuramı referans alınarak dolaylı yoldan neo-liberalizmin siyaset ve toplum üzerine görüşleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Neo-liberalizm, Friedrich August Von Hayek, Siyasal Liberalizm, Özgürlük, Sınırlı Devlet.

Hayek The Pioneer of Neoliberalism and His Social and Political Theory

*

Abstract

In the twentieth century, the welfare state, a third system next to the market economy and the statist economy system, was discussed. Thus, after the 1929 world economic crisis, the re-emergence of the state's economy and Keynes put forward the formula of the state's interventions to the economy. Together with Keynes, the state became Welfare State that guided economic policies and socialized the society. However, the negativity after the oil crisis in 1973 shook the belief of Keynesian politics and replaced by neoliberal policies led by Hayek. Neo-liberalism and its dominance of the limited state are seen in the world-wide liberal transformation process towards the end of the 1970s. Neo-Austrian School and its founder Friedrich August von Hayek became influential in the acceptance of neoliberalism in this process. This study examines a key theoretician of neo-liberalism Friedrich August von Hayek's views on neo-liberalism which means the revival of classical liberal theses against the "deviation" that emerged in the 20th century with the social liberalism and the welfare state. In other words, this study analyzes Hayek's social and political views. In this regard, this study will focus on indirect effects of neo-liberalism on politics and society with reference to Hayek's political and social theory.

Keywords: *Neoliberalism, Friedrich August Von Hayek, Freedom, Political Liberalism, Limited State.*

Giriş

Neo-liberalizmin doğuşunda etkili olan liberal düşünce okulları arasında ilk başta Neo-Avusturya Okulu'nun geldiğini söylemek gerekmektedir (Şahinkaya, 1994, s.59). Neo-Avusturya okulu, Avusturya'nın ekonomik hayatında Almanca konuşan, büyük ölçüde Yahudi burjuvazisinin ve tüccarların oluşturduğu bir sınıfa ayrıcalık tanıyan ortamda etkinlik alanı bulabilmiştir (Polanyi, 1994, s.38). Aslında bu okulun ilk olarak temelini Carl Menger, Friedrich von Weiser ve Ludwig von Mises atmıştı. Ancak okulun kurucuları olarak bahsedilenler Friedrich August von Hayek ve Norman Barry'dir. 1992 yılında hayata gözlerini yuman Hayek, Neo-Avusturya Okulu'nun kurucusu ve lideri olarak kabul edilmektedir (Aktan, 1995, s.13). Hayek'in düşünceleri, Neo-Avusturya Okulu'nun görüşlerini temsil ettiği kadar klasik liberalizmin önemli düşünürleri Adam Smith ve David Hume'un görüşlerini de yansıtmaktadır. Bu çalışmada Hayek'in neo-liberalizm hakkındaki görüşlerinden hareketle liberalizmin sosyal ve siyasal görüşleri incelenmiştir.

Hayek'in sosyal ve siyasal teorisini anlamak için öncelikli olarak onun epistemolojisinin anlaşılması gerekmektedir.

1. Hayek'in Epistemolojisi

Neo-liberalizmin önemli düşünürü olan Hayek, ampirik bir düşünürdür. Yani bilgilerimizin kaynağı tecrübelerimiz, deney ve gözlemlerimizdir. Doğuştan bilgi diye bir şey yoktur. Bu yüzden beynimiz boş, beyaz bir kâğıt gibidir. Zamanla elde ettiğimiz deneyim ve tecrübelerle bilgileri edinir ve biriktiririz (Yayla, 2000b, s.47).

Hayek'in epistemolojisi evrimci bir karaktere sahiptir. Bilgileri elde etme, kavramsallaştırma ve sınıflandırma aracı olarak akıl, bizi tecrübe etmeye ve öğretmeye muktedir kılar. Aklın işleyişi sürecinde, önce genelleme kapasitesi ortaya çıkar; sonra hipotezler sınanır; bu hipotezler ya doğrulanır ya da yanlışlanır. Sonuçta doğrulanırsa akılda muhafaza edilir ve kavramsallaştırılır; yanlışlanırsa yasaklanır ve başa dönlür. Bu şekilde bilgilerimiz her geçen gün artarak birikmeye devam eder. Bunun yanında insan akli çevreden bağımsız değildir; bu süreçte ondan etkilenir (Barry, 1999, s.15). Başka bir ifadeyle Hayek'e göre insan akli, dış

dünyadan gelen uyarılar karşısında tamamen pasif bir organ değildir. Zihinsel kategorilerimiz dış dünyayı yorumlarken, dış uyarıcılar da bu kategorileri etkilemekten geri kalmaz. Hayek bu yaklaşımıyla, bilişsel süreçlerden kaynaklanan bilginin karakterinin bireysel olarak değişebilir ve dinamik olduğunu kabul etmektedir (Yayla, 2000a, s.62).

Hayek'in bilgi kuramında insan bilgisinin sınırlılığı üzerinde önemli bir vurgulama vardır. Yani insanın bilgi edinme süreci sınırlıdır. Hayek'e göre insan, toplumun ayrı ayrı üyelerinin davranışlarını tayin eden muayyen olguların çoğu üzerindeki zorunlu ve giderilmesi mümkün olmayan bilgisizliğe sahiptir. Bilgiye ulaşırken, hipotezleri sınarken seçme işleminde aklın sınırları vardır. Bundan dolayı bireylerin bilgisiz olduğunu söyler. Şöyle ki, insanlar bilgilerini sınırlı kullanmaktadırlar. Bilgilerini kullanırlarken çoğu zaman akılla değil de alışkanlık, gelenek, adet, dini kurallar çerçevesinde kullanmaktadırlar ki bu onların bilgisizliğidir. Başka bir ifadeyle tarihi olayları analiz ederken olayları kendi dönemi ve koşulları altında değerlendirmeliyiz ve kavramalıyız; insanların eylemlerine gelince o eylemler buldukları toplumun kuralları ve koşulları tarafından belirlenmektedir; şekillendirilmektedir. Zaten insan aklının değişkenliği de bu bağlamda anlaşılacak durumdadır (Yayla, 2000a, s.66).

Hayek'in epistemolojisinde ayırt edici yanlarından birisi de anti-rasyonalist yaklaşımdır. Hayek, rasyonalizmle kastedilenin aklın mümkün olduğunca etkin kullanılması ise kendisinin de rasyonalist olduğunu söylemektedir. Ancak burada kastedilen bilinçli aklın her eylemi belirlemesi olduğundan da bunun pek akla yatkın olmadığını ve kendisinin rasyonalist olmadığını, anti-rasyonalist olduğunu eklemektedir (Yayla, 2000a, s.51).

Neo-Avusturya Okulu'nun görüşü haline de gelen bu anti-rasyonalizm anlayışı; insani gelişmelerin akılcı (rasyonel) bir plana göre olayların bilinçli yönlendirilmesiyle değil, kendiliğinden olduğunu (spontane) iddia etmektedir (Barry, 1999, s.34-35). İnsanların bugünkü gelişmişlik düzeyine ulaşmasında, kurallara niçin riayet etmesi gerektiğini bildiği veya hatta bütün bu kuralları kelimelerle ifade etmeye muktedir olduğu için değil, düşünüşünün veya davranışının içinde yaşadığı toplumda bir ayıklama süreciyle tekabül ettirilmiş bulunan ve dolayısıyla-

la nesillerin tecrübesinin ürünü olan kurallar tarafından yönetilmesinden dolayı başarılıdır.

2. Bireycilik Anlayışı

Bireyin önceliğine inanmak liberal ideolojinin tipik temasıdır. Toplumun kendi başına var olmadığı ama salt kendi kendine yeten bireylerin toplamından ibaret olduğu inancıdır. Liberal bireyci anlayışta, bireyin ben-cil, zorunlu olarak çıkarıcı ve kendi ayakları üzerinde durabilen bir varlık olduğu varsayımına dayanır (Heywood, 2007, s.36).

Hayek'in toplumsal kuramı bütün yönleriyle bireyci bir kuramdır. Zaten Hayek, bireycilik kavramını klasik liberalizmi adlandırmakta ve onunla eş anlamlı olarak kullanmaktadır (Yayla, 2000a, s.96). Ona göre bireycilik, öncelikle bir toplum kuramı, insanın sosyal hayatını belirleyen güçleri anlama teşebbüsüdür. Ayrıca bireycilik, bir toplum görüşünden kaynaklanan siyasi düsturlardır (Yayla, 2000a, s.98).

Hayek gerçek bireycilikle sahte bireycilik ayrımı yapmaktadır. Gerçek bireycilik, Locke, Hume ile başlayan ve klasik liberalizmin temel ilkesi olan anlayıştır. Onu sahte bireycilikten ayıran nokta, insanlar arasındaki düzene bakışta ortaya çıkmaktadır. Gerçek bireycilik, bu düzeni bireysel eylemlerin önceden görülmemiş sonuçları olarak görürken sahte bireycilik bu düzenliliği bilinçli düzenleme olarak görmektedir. Yani gerçek bireycilikte, bu düzen bireysel eylemlerle rastgele (spontane) oluşmuşken, sahte ya da sözde bireycilikte insanlar arasındaki düzeni bireysel eylemlerin sonucu bir düzenlilik olarak hatta belirlenmiş bir bilinçli kurulmuş bir düzen olarak görmektedir. Sahte bireyciliği daha çok Rousseau'ya dayandırmaktadır. Yani Rousseau'nun insan aklıyla önceden öngörülmuş bir düzen kurgusu olarak ifade ettiği anlayıştır (Akıncı, 2014, s.77-78).

3. Faydacılık Anlayışı

Hayek faydacı bir düşünürdür. Ancak "insan haz peşinde koşar, elemenden kaçır" bağlamında salt faydacı bir düşünür değildir. Onun faydacılığı biraz J. Stuart Mill faydacılığına yakındır. Yani çok katı bir faydacılık kuramına taraftar değildir. İnsanın peşinde koştuğu hazlar arasında bir

nitelik farklılaşması ortaya koymuştur. Mill'in tabiriyle "Halinden memnun bir domuz olmaksızın muzdarip bir Sokrates olmak daha iyidir" demıştır. Hayek faydacılığı öncelikli olarak *Kölelik Yolu'*nda şöyle tanımlamıştır:

Ferde fert olarak saygı göstermek, kanaat ve zevklerin kendine ait bir zevk olduğunu kabul etmek, insanların ferdi kabiliyet ve temayülleri inkişaf ettirmelerinin arzuya şayan olduğuna inanmaktır (Hayek, 1995, s.15).

Bu bağlamda faydacılık konusunda Hayek bizzat ayrıma gitmiş faydacılığı ikiye ayırmıştır: Genel faydacılık ve özel faydacılık

1. Genel faydacılık: Genel faydacılık, belirli eylemlerin genel sonuçlarıyla alakalıdır. Genel faydacılık herkesin uyması gereken genel kuralların sağlayacağı genel faydayı ifade etmektedir. Belirli gruplara ya da bireylere özel muamele öngörmez. Birey, eylemlerinde, belirli kural ya da normlara uymanın toplumsal hayata sağlayacağı faydayı gözetir.

2. Özel faydacılık: Genel faydacılığın tersidir. Faydayı somut bir olay olarak ele alıp, bireysel ve toplumsal açıdan belirli eylem ve işlemlerin vereceği uygun sonuçlarla ilgilenir. Başka bir ifadeyle birey, kimin hangi faydayı sağladığına bakar. Önce kendisine vereceği faydayı düşünür ardından isterse topluma sağlayacağı faydayı hesaba katar. Birey eylemlerini gerçekleştirirken toplumu değil önce kendini, kendisine sağlayacağı faydayı düşünür.

4. Kendiliğinden Doğan Toplumsal Düzen

Kendiliğinden doğan toplumsal düzen fikri Hayek'in toplumsal kuramının özüdür. Bu düzen öyle bir ilkedir ki zamanla liberalizmin prensipleri arasında temel bir prensip haline gelmiştir:

Liberalizmde bir temel prensip vardır; işlerin idaresinde kendiliğinden doğan (spontane) ictimai kuvvetlere kabil olduğu kadar

çok yer verilmeli ve zorlayıcı tazyik edici tedbirlerden kaçınılmalıdır (Hayek, 1995a, s.18).

Hayek evrimci bir toplumsal düşünceden yanadır. Kendiliğinden doğan düzen fikri Hayek'te evrim sonucu gerçekleşen bir süreçtir. Kendiliğinden doğan düzeni üreten ve insanların toplumların bugünkü hacimleriyle var olmasını mümkün kılan şey evrimsel süreçtir (Hayek, 1995a, s.18-19). Sınırlı olarak gelişen, özellikle bireysel mülkiyet, dürüstlük, sözleşme, değişim-mübadele, ticaret, rekabet kazanma ve özel hayatla ilgili insan davranışı kuralları sonucu bu evrimsel gelişme sağlanmıştır.

Kendiliğinden oluşan düzen nasıl ortaya çıktı bu süreçte? Hayek bunu şöyle açıklıyor: Bir toplum, doğal bir seleksiyon süreciyle, bireyleri sosyal hayatı olanaklı kılan bir tarzda davranmaya sürükleyen kuralları ile var olmuştur. Yani kendiliğinden doğan düzen kuralları bir evrim süreci içerisinde seleksiyon mekanizmasından geçerek ortaya çıkmışlardır. Toplumsal hayatı teşvik eden ve düzenlilik sağlayan kuralları yaşayabilmişlerdir; diğerleri yok olup gitmişlerdir (Hayek, 1994, s.67).

Kendiliğinden doğan düzen, bireyin planlı eyleminin sonucu değil de rastgele (spontane) insan eyleminin bir ürünüdür (Crespigny, 1981, s.62). Modern topluma bugünkü muazzam ve herhangi bir tasarlanmış organizasyonla ulaşabileceğinden çok daha yüksek karmaşık gelişkinlik derecesiyle büyüyen bir kendiliğinden doğan düzen ile ulaşılmıştır.

5. Piyasa Ekonomisi Anlayışı

Özgürlüklerin teminatı olan piyasanın varlığı Hayek'in olmazsa olmazıdır. Bu nedenle, piyasanın varlığını ve etkinliğini kabul etmeyen hiçbir ekonomik düşünce de liberal olarak tanımlanamaz. Yani, liberalizmin temel esaslarından birisi de "piyasa" kavramına olan bağlılıktır. Piyasanın ortaya çıkması tamamen Hayek'in kendiliğinden doğan düzeninin bir sonucudur. Şöyle ki, insanlar, herhangi bir yönlendirici olmaksızın dil, ahlak, hukuk ve para gibi sosyal oluşumları bu kendiliğinden doğan düzen anlayışı çerçevesinde geliştirmişlerdir; piyasa da bu oluşumlardan birisidir.

Hayek, piyasa düzenini anlatmak için “catallaxy” sözcüğünü kullanmaktadır. Bu terimi, pek çok farklı ekonominin bir piyasa içinde karşılıklı olarak ayarlanmasıyla gerçekleşen düzeni ifade etmek üzere kullanmaktadır. Böylece bir Catalxy, mülkiyet, haksız fiil ve sözleşme hukukunun kuralları içinde hareket eden insanlar aracılığıyla piyasa tarafından yaratılan özel bir kendiliğinden düzen türüdür (Hayek, 1995a, s.150).

Hayek öncelikli olarak piyasa kavramını epistemolojik açıdan ele almış ve fertlerin kısım kısım sahip oldukları ve kullandıkları bilginin, en iyi şekilde yararlanılacağı sistem olarak tanımlamıştır (Yılmaz, 2002, s.137). Piyasa kurumları, diğer alternatif kurumlardan çok daha iyi bir şekilde toplumun tüm bireyleri arasında yayılmış olan bilgiden yararlanabilme imkânını sunmaktadır. Daha sonra piyasa kavramı Hayek tarafında ekonomik sistem üzerinden açıklanmıştır. Hayek’in piyasa konusundaki düşünceleri tam rekabet modelini de içermemektedir. Tam rekabet beklentisi, bizleri rekabetin bize sağladıklarını küçümsemeye itmektir. Mükemmel rekabet modeli, birkaç sektör haricinde ekonomide var olmayan, çoğu sektörde de yaratılması hem mümkün olmayan, hem de mümkün olsaydı bile yaralı olamayacak olan gerçekler varsayımına dayanmaktadır. Dolayısı ile tam rekabet arayışı yanlış ve gereksizdir.

Piyasada rekabetin rolünü Hayek, “*Girişimcileri, diğer girişimcilerin bulup, göremediği fırsatları araştırıp, yakalamaya yöneltmesidir*” şeklinde tanımlamaktadır; ancak, piyasadaki iktisadi gelişmelerin daima amaçlanmayan sonuçları olacağından, bu beklenilmeyen sonuçlara gösterilecek uyum da rekabetin sürekli var olmasını sağlamaktadır (Yay, 2010, s.16).

Hayek devletin iktisadi hayattaki rolü konusunda ise devletin görev ve fonksiyonlarının sınırlandırılmasını, onun yerini serbest piyasa ekonomisinin alması gerektiğini savunmaktadır. Hayek’e göre, sınırsız bir devlet özgür bir piyasa için çok tehlikelidir ve iktisadi alanda en uygun siyaset sınırlı devlettir. Piyasa her zaman devletten öncedir (Hayek, 1995a, s.58-75).

6. Özgürlük Anlayışı

Liberaler için özgürlük, üstün bir siyasi erdemdir ve liberal ideolojide birçok açıdan birleştirici bir unsurdur (Heywod, 2007, s.37). Günümüzde özgürlüğün içeriği, anlamı ve türleri ile ilgili değişik anlamlandırma çabaları devam etmektedir. Örneğin özgürlüğün değişik türlerinden söz edilmektedir: Pozitif özgürlük, negatif özgürlük, kişisel özgürlük, toplumsal özgürlük, politik özgürlük, cinsel özgürlük gibi... Tüm bunlardan farklı olarak ve liberal teoriye uygun bir şekilde Hayek'te de farklı tanımlama ve sınıflandırma çabası olduğunu görmekteyiz.

Hayek'e göre özgürlük bir insanın başkalarının baskısı ve zorlaması olmadan davranabilmesi, hareket edebilmesidir. Ona göre özgür olmak, esas itibariyle, bir insanın onu keyfi bir kararla belirli bir şekilde davranmaya zorlayabilecek bir kimsenin iradesine tabi olmaksızın, kendi planlarına ve kararlarına uygun bir şekilde eylemde bulunabilmesi imkânıdır. Daha basit bir ifadeyle özgürlük, "başka birinin keyfi isteğinden bağımsız olmak" durumudur (Kurt, 2006, s.199-213).

İşte Hayek'e göre özgürlüğün orijinal anlamı budur. Yukarıda sözünü ettiğimiz özgürlük türleri bu gerçek özgürlük türlerini karşılamamaktadır. Gerçek anlamda özgürlüğün üç anlamından ya da türünden bahsedebiliriz: Siyasal özgürlük, iç yâda metafizik özgürlük ve iktidar anlamında özgürlük. Şimdi bunları kısaca açıklayalım.

1. Siyasal Özgürlük: Bireyin, siyasal rejimin işleyiş sürecinde seçim, yasa faaliyetine ve yönetimin denetlenmesine katılmasıdır. Siyasal özgürlük kavramı asıl özgürlüğün, bir insan grubuna, bir bütün olarak, onlara bir tür kolektif özgürlük verir tarzda uygulanmasıdır.

Her türlü cebirden, başkalarının her türlü keyfi ve indi muamelelerinden masun olmak, insanları bir amirin emirlerine itaat mecbur eden ve hiçbir seçim hakkı bırakmayan bağlardan kurtulmak (Hayek, 1995a, s. 25-26).

2. İç Özgürlük (Metafizik Özgürlük): Bir bireyin eylemlerinde anlık şartlardan ziyade, kendi iradesi, akli ve uzun vadeli kanaatleri tarafından yönlendirilme derecesiyle bağlantılıdır. Kısaca iç özgürlük, insanın iç

dünyasında, bilinçaltında onu kısıtlayan din, şeytan, cennet ceennem, haram, gelenek, töre gibi etkenlerden sıyrılarak akli ile hareket etmesidir. Vicdani ve dini öğelerin etkilerinden sıyrılarak akli ile mantığı ile hareket etmesidir.

3. İktidar Olarak Özgürlük: "İstenilen her şeyi yapabilmek için fiziksel yetenek"tir. İsteklerimizi tatmin edebilme gücü, önümüzde açık olan seçeneklerin seçimi derecesi olarak anlamak ve sunmaktır. Kuş gibi uçabilmeyi, yer çekiminden sıyrılabilmeyi, doğa olaylarını kontrol edebilme özgürlüğüne kadar genişletilebilir.

Hayek, bu üç özgürlük türünden en tehlikeli olanının bu üçüncüsü olduğunu çünkü burada güç ile yeteneğin aynılaştırılması tehlikesinin olduğunu söylemektedir. Nihayetinde güç kullanımının yetenek olarak kullanılması sonucu bireysel özgürlüklerin yok edilebileceğini söylemektedir. Şöyle ki güç ile zor bağdaşır ve burada güç zor unsurunu ortaya çıkarır; o da özgürlüğün düşmanıdır (Yayla, 2000b; s.22-32).

7. Kanun Hakimiyeti Anlayışı

Özgürlüğün iki yüzü vardır. Biri zorlamaların olmaması diğeri ise kanun hakimiyetidir. Zorlamanın olmamasından kasıt devletin müdahalesinin olmaması yâda en aza indirgenmesidir. Kanun hakimiyeti ise devletin, yaptırım gücüne sahip bir kurum olarak, piyasa mekanizmasının kendi mantığı içinde, özgürce davranışına imkân veren, belli özellikteki kanunlarla sınırlandırılması kastedilmektedir (Yumer, 1988, s.27). Kanunların toplumsal hayata hakimiyeti kastedilmektedir. Ancak burada asıl sorun hâkim olacak kanunlar nasıl olmalıdır?

Hayek'in yorumuna göre, yasaların taşınması gereken başlıca özellikler; genellik, kesinlik ve eşitliktir. Yasalar herhangi bir özele ilişkin değil, genel ve soyut olarak tanımlanmış koşullar karşılığında uygulanabilir olmalıdır (Crespigny, 1981, s.66-67). Başka bir ifadeyle Hayek'e göre, kanun nedir? sorusu kanunların sahip olması gereken özelliklerle cevaplandırılabilir. Bunlar;

1. Kanunlar genel, soyut kurallar olmalıdır.
2. Özgür bir toplumun kararları kanun hakimiyetine uymalıdır.

Kanun hakimiyeti genel bir kuraldır, gerçekte bir kanun değil, kanunun ne olması gerektiğiyle yani kanunun hangi özellikleri taşıması gerektiğiyle ilgili bir kuraldır. Hayek'e göre kanun hakimiyeti bir doktrin bir siyasal idealdir. Tarafsız, eşit olmalıdır.

1. Özel hukuktan ayrı olarak bir idare hukukunun geliştirilmesini gerekli kılar. İdarenin sınırlarını, yetki alanlarını, idarenin gücünü birey karşısında sınırlayan kanunlar olmalıdır.
2. Hayek, kanun hakimiyeti ilkesinin gelişiminde, anayasacılık ve federalizm ilkelerinin kanunların oluşumunda etkili olduğunu söylüyor. Kanunlar yapılırken bu tarihi gelişimi ve onların etkilerini bünyesinde barındırmalıdır.
3. Kanun hakimiyeti, kanunların içeriğinin "ekonomik planlama" "müdahalecilik" gibi devletin eylemleriyle bağdaştırılmayacağını söylemektedir.
4. Hayek'in özgürlüğü koruyan kanunlarda aradığı bir diğer özellik de kesinliktir (Hayek, 1995a, s.60-75).

8. Hayek'in Adalet Kuramı ve Eşitlik Hakkındaki Görüşleri

Hayek'in adalet teorisinin özünü liberal adalet kuramları oluşturmaktadır. Bu kuramların açıklanması neticesinde Hayek'in adalet kuramının zeminine ulaşılmış olacaktır. İlk olarak liberalizmin prosedürel adalet anlayışını ikinci olarak da liberalizmin daha değişik bir versiyonu olan, başka bir ifadeyle liberalizmden sapmayı ifade eden, devletin toplumsal adalet kavramı ele alınacaktır.

a) Prosedürel (Usuli) Adalet Kuramı: Usuli adalet kuramı adaleti bireysel davranışların bir özelliği olarak nitelemektedir. Usuli adalet kuramının bu özelliği Hayek'in de üzerinde durduğu bireyciliğe işaret etmektedir. Buna göre, ahlaki açıdan yalnızca bireylerin eylemleri adil ya da gayri adil olarak nitelendirilebilir. Bireyin eylemleri mülkiyet haklarını koruyan ve sözleşmelerin yapılmasında sahtekarlık ve güç kullanmayı yasaklayan genel kurullarla uyumlu iseler adildirler (Barry, 2004, s.163). Bu bağlamda adil yasa, birey haklarını ve sözleşme özgürlüğünü güvence altına alan ve kişiler arasında güç kullanımını yasaklayan genel ve soyut bir kuraldır. Güç kullanımı her zaman kaba

kuvvete başvurmakla ortaya çıkmaz; kişinin iradesini felce uğratan veya onu yanılta davranışlar da aynı kapsamda anılır (Erdoğan, 1999, s.351). Özgürlüğe müdahale etmeyen, kendisini gerçekleştirmeye çalışan, bireye müdahalenin olmaması anlamını veren liberallere göre en iyi devlet en az müdahale edendir. Bu bağlamda usuli adalet kuramı negatif özgürlük anlayışı üzerine kuruludur. Usuli adalet kuramını savunanlara göre toplumsal adalet ilkesi adına devlete klasik fonksiyonlarının ötesinde görev atfedenler, devleti bu görevlerin gerektirdiği güçle donatmaya razı olanlar, devlete geliri yeniden dağıtma görevi verenler, devletin büyüyen gücünü özgürlüklere müdahale için kullanılmasına da kapı aralamış olacaktadırlar.

b) Toplumsal Adalet Kuramı: Aslında toplumsal adalet bir adalet türü değil, bir ideolojidir. Toplumsal adalet kuramı, prosedürel adalet kuramından farklı olarak kurullarla değil, bireylere ve toplumsal tabakalara, sınıflara somut olarak nelerin sağlandığıyla ilgilidir. Bu açıdan toplumsal adaletçilere göre, kurallara dayalı adalet biçimsel veya sözde adalettir; yani adaletsizliktir. Özgürlük ve haklar açısından, toplumsal adalet kuramı pozitif özgürlük ve pozitif haklar üzerine kuruludur. Toplumsal adaleti benimseyenlere göre, bireylerin soyut özgürlük ve haklara sahip olmasının bir anlamı bulunmamakta, gerekli olanakları bulunmayan bireyler hiçbir zaman özgür olmamakta ve biçimsel haklarını kullanamamaktadırlar (Yayla, 1999, s.338). Özgürlüğü muktedir olma anlamıyla birlikte ele alan sosyalistler ve sosyal demokratlar, özgürlüğü ve eşitliği sağlaması konusunda devlete pozitif bir görev yüklemektedirler. Devletin tüm vatandaşların temel eğitim, temel sağlık, asgari geçim ve kültür hizmetleri gibi alanlarda hizmet sağlaması gerektiğini savunmaktadırlar. Özellikle düşük gelirli vatandaşların bu hizmetlerden yararlanabilmeleri için sosyal adalet ilkesi çerçevesinde devletin gelir transferinde bulunması, konut, beslenme ve tedavi görme gibi taleplerin insan hakları kabul edilerek, bunların devlet tarafından sağlanması istenmektedir.

Hayek dağıtıcı adalet anlayışına karşı çıkıp “kural adaletini” savunmaktadır. Dağıtıcı adalet anlayışına dayanan politikaların hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacağını düşünmektedir. Toplumsal adalet anlayışı-

nın bir yanılısamadan ibaret olduğunu ve toplumsal dağıtımın haklılığına dair görüşün boş ve anlamsız olduğunu savunmaktadır.

Hayek, adaleti sağlama bakımından devlet müdahalesine karşı çıkmaktadır. Hayek, "yasalara uygun ve adil davranış kuralları ihlal edilmişse, sonuçların zora dayanılarak düzeltilmesi düşünülemez" demektedir (Hayek, 1995b, s.111). Eğer böyle bir devlet müdahalesi varsa yani zor yoluyla adalet sağlanmaya çalışılmış ise bu hem özgürlüğün hem de adaletin ihlalidir.

Hayek'in eşitlik hakkındaki görüşlerine gelince, liberal adalet kuramı çok çeşitli alanlardaki eşitlik inancına dayanır. Her şeyden önce bireycilik ilkesi temel bir eşitliğe teslimiyeti ifade eder. Tüm insanların eşit olarak doğduklarını kabul eder. Ayrıca bu eşitlik anlayışı biçimsel bir eşitliktir. Buna göre tüm bireyler, özellikle hak dağılımı açısından toplumda aynı biçimsel statüden faydalanacaklardır. Başka bir ifadeyle liberaller, cinsiyet, ırk, renk, inanç, din ya da toplumsal arka plan gibi etkenler temelinde sosyal imtiyaz ve avantajlardan yararlanamazlar. Bu bağlamda biçimsel eşitliğin somut görüntüleri yasal eşitlik (hukuk önünde eşitlik) ve siyasi eşitliktir (Heywood, 2007, s.42).

Hayek'in eşitlik anlayışı toplumsal adalet ya da dağıtıcı adalet anlayışına karşı çıkması sebebiyle muhakkak ki "yasal eşitlik ya da hukuk önünde eşitlik" olmak durumundadır. Yasa önünde prosedürel adalet anlayışının bir görüntüsü olmakla birlikte maddi eşitlik anlayışının ret edilmesini de beraberinde getirmektedir. Maddi eşitlik anlayışı toplumsal adalet kuramının temel vurgusu olmasının ötesinde, dengelerin gözetilmesi bağlamında müdahale edici ve yeniden dağıtıcı olmaktadır. Hayek özgürlük mücadelesinin en büyük amacının yasa önünde eşitlik olduğunu söyleyerek biçimsel eşitliğe verdiği önemi vurgulamıştır.

Hayek, yasa önünde eşitliği, bireylerin zorunlu olarak uyması gereken bir ilke olarak sunmaktadır. Bu anlamdaki eşitliği sağlamak da devlete düşmektedir. Hayek, minimal devlet ilkesine uygun olarak, yine minimal bir eşitlik düşüncesini devletin zor kullanma tekeline bağlamaktadır. Hayek'e göre yasa önünde eşitlik düşüncesi, bireylerin birbirleriyle ilişkilerinde gönüllü olarak uydukları kuralların benzer bir eşitliği ile tamamlanır. Yasa önünde eşitlik, yasanın belirlenmesinde bütün insanların eşit ölçüde pay almaları talebine götürür. Geleneksel liberalizm ile demokratik hareket arasındaki buluşma noktası böyledir. Yasa önünde

eşitlik fikri Hayek'in düşüncesinde asla özgürlükle çatışmaz; bilakis özgürlüğün üzerinden yürütülebileceği tek eşitlik türü yasa önünde eşitlik-tir. Hayek' e göre, insanlara birbirinden farklı olduklarını bile bile eşit davranırsak onlara gerçek pozisyonlarında eşit davranmış olmayız; on-ları eşit pozisyonda tutmak için, farklı olanlara farklı davranmak zorun-dayız (Kurt, 2006, s.210-212).

9. Hayek'in Siyasal Görüşleri

Siyasal liberalizmin önemli ilkesi sınırlı yâda minimal devlet anlayışıdır. Hayek, devleti özgürlüklerin önündeki en büyük potansiyel engel olarak görmektedir. Yetkisi ve ekonomik kaynaklara müdahalesi sebebiyle sınırsız bir devlet, Hayek'in tabiriyle, "çeteden farksız"dır. Devlet sınırlanmadığı takdirde diktatör yöneticilerin eline geçmesi kaçınılmaz olacak ve vehim sonuçlar doğuracaktır. Devletin sınırlandırılmasından amaç, devletin bağımsız güçlerin karşılıklı otoriteleriyle fiilen sınırlandırılmasını sağlayacak şekilde, sivil hayatın kurumlarını kuvvetlendirmektir.

Hayek, devlet müdahalesini şiddetle eleştirirken, devletin görev ve fonksiyonlarının iç ve dış güvenliğinin korunması, adaletin temini gibi alanlarla daraltılmış olduğu "gece bekçisi devleti" ya da "minimal devlet" anlayışlarını da kabul etmez. Bu bakımdan Hayek "bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler" şeklinde ifadesini bulan Laissez Faire liberalizmine de karşıdır:

Bazı liberallerin, mesela bilhassa "bırakınız yapsın/laissez faire" kaidesi gibi bir takım hantal prensipler üzerinde anut(ısrarlı) bir şekilde ısrarları kadar liberalizm davasında zarar veren başka hiçbir şey olmadığı muhakkaktır (Hayek, 1995a, s.18).

Hayek'in savunduğu devlet anlayışı "sınırlı devlet" anlayışıdır. Hayek'in ve kurucusu olduğu Neo-Avusturya İktisat Okulu mensuplarının sınırlı devlet anlayışı "Rechtstatt" kavramı ile ifade edilmektedir. Almanca "sınırlandırılmış devlet" anlamında kullanılmıştır. Hayek daha sonra bu kavramı "iktisat hukuku ile sınırlandırılmış devlet" anlamında

kullanmıştır. Rechtstatt, esasen klasik iktisatçıların “gece bekçisi devlet”i ile aynı anlama gelmektedir (Akbal, 2003, s.243-262).

Hayek, aşırı müdahaleci sosyal devlet ya da refah devleti anlayışını eleştirerek, kendiliğinden bir düzen içinde işleyen piyasa ekonomisinin aşırı devlet müdahaleleri ve kontrolleriyle işleyemez hale geleceğini savunur. Çünkü Hayek'in piyasa anlayışında şu iki temel ilke yatmaktadır: İlk olarak piyasanın kendisi bir düzeltici uyarlayıcı mekanizmadır. Piyasa, insanları eylemlerinin diğer insanların veya bizzat kendilerinin amaç ve niyetleriyle uyuşmadığı durumlarda uyararak bireysel eylemleri çevreye uyduran veya bireysel eylemler arasında koordinasyonu sağlayan bir düzeltici mekanizmadır. İkinci olarak piyasa, bu etkilerini kendi iç süreçleri ile sağlayan dış müdahalelere uğradığı vakit bu özelliklerini kaybedecek “dinamik” bir sosyal süreçtir (Yayla, 2000, s.140).

Devletin piyasaya müdahale etmesini olumlu karşılamayan Hayek sınırlı devlet anlayışıyla ne kastetmektedir? Hayek'e göre devlet, özel alana müdahale etmediği sürece, piyasa kuralları işler ve kendiliğinden sistem işler. Hükümet, sadece piyasa düzeninin kendiliğinden süreçlerine yardımcı olabilir; yolunu açabilir. Bunu etkin bir para sistemi oluşturarak, yararlı bilgi sağlayarak, eğitimi destekleyerek, hileyi önleyerek, sözleşmeleri uygulayarak, mülkiyeti koruyarak yapabilir (Crespigny, 1981, s.69). Ayrıca Hayek ekonomide plancılığa da karşı çıkar. Fakat onun karşı çıktığı plancılık, sadece rekabeti kaldırmaya niyetlenen plancılık değil, rekabet sisteminin yerine geçmek isteyen plancılıktır. Nihayetinde düzenin kendiliğinden işlemlerini istemekte ve plancılığın her tür-lüsüne ve dozuna karşı çıkmaktadır:

Plancılık, küçük dozlarda kullanılsa bile uygulanmasından beklenen çareyi yaratabilecek bir ilaç değildir. Gerek rekabet, gerekse merkezi idare tam olmadıkları takdirde kötü sonuçlar doğurur (Hayek, 1995a, s.43).

Hayek'in önerdiği siyasal rejim liberal demokratik siyasi modeldir ve bu modelde Hayek, kuvvetler ayrılığı ilkesinden hareketle kanunları yapan, uygulayan ve denetleyen kurumların farklılaşmasını istemektedir. Hayek'in modelinde yasama görevinin yönetme görevinde olduğu kadar, anayasa yapma görevinden de farklı olduğu ve demokratik bir

sistemde kuvvetler ayrılığının amacına ulaşması için farklı görevleri bulunan ve birbirinden bağımsız olarak hareket eden ayrı organları içeren üç kademeli bir temsili sistemi öngörmektedir (Akıncı, 2014, s.87). Bu saydıklarımızdan ilki anayasa ile ilgili olandır. Bu anayasanın yarı daimî bir çerçevesi ile ilgili olacak yalnızca bu çerçevede değişiklik yapılmasının gerekli sayıldığı zamanlarda faaliyette bulunacaktır. Bunlardan diğeri de genel adil davranış kurallarının tedricen iyileştirilmesi daimî göreviyle ilgili olacaktır. Üçüncüsüne gelince, o da hükümetin hâlihazırdaki yönetimiyle, yani kendisine kullanması için verilen kaynakların idaresi ile ilgilenecektir (Hayek, 1997, s.58). Yasama meclisi ile yürütme arasında ortaya çıkması muhtemel yetki sorunlarında ise anayasa mahkemesi devreye girecek ve sorunlar onun tarafından çözümlenecektir.

Hayek'in savunduğu kuvvetler ayrımı sisteminde yönetim üzerine kısıtlamalara vurgu yapılmaktadır. Onun kuvvetler ayrılığı sisteminde hükümet iki defa sınırlandırılmaktadır. İlk sınırlandırma yasaları yapan, adil davranış kurallarını yapan meclisten, ikinci sınırlama ise hükümet edici meclisten gelmektedir. Aynı zamanda hükümet edici meclis, adil davranış kurallarına aykırı yasa çıkaramayacağı için yasama meclisi tarafından sınırlanmaktadır (Aktaş, 2001, s.126). Böyle bir sistemin en iyi işleyiş biçimini vergi yasalarının yapılmasında ve uygulanışında görebiliriz.

Vergilendirme zora dayanan, cebir içeren bir faaliyettir. Toplumdaki bütün bireylerin, kamusal hizmetler ve faaliyetlerin yürütülebilmesi için, kamu hazinesine yapması gereken katkıya ilişkindir. Ayrıca toplanması gereken miktarın, kimlerden hangi oranlarda tahsil edilebileceğine ilişkin ilkelerin yasama meclisinin koyacağı genel bir kurala göre belirlenmesi gerekecektir. Bu arada, yıllık harcama ve tahsilat miktarının ne olacağına karar vermek ise hükümet eden meclisin işidir. Ancak hükümet eden meclis bunu yaparken, her ilave harcamaya kendi üyelerinin ve seçmenlerinin katlanması gerektiğinin ve bunu değiştirme gücüne sahip olmadıklarının bilincine sahip olacaktır. Daha önce belirlenen miktara ek olarak ortaya çıkabilecek harcamaların yükünü başkalarının omzuna yıkmaya dönük girişimlerin de önüne geçilmelidir. Siyasetçiler için harcadıkları her kuruşun önceden belirlenmiş ve değiştirilmesi imkânsız olan evrensel bir ölçüğe göre paylaştırılacağını bilmelerinden daha sağlıklı hiçbir kısıtlama olamaz (Hayek,1999, s.191).

Hayek, yasama meclisi üyeleriyle yürütme meclisi üyelerinin farklı bireylerden oluşması gerektiğini savunarak Locke'un bu konudaki görüşlerini takip etmektedir. Ona göre yasama (teşrii) meclisinin üyelerinin seçimi, hükümet edici meclisin üyelerinin seçiminden farklı olmalıdır. Örnek vermek gerekirse, Hayek yasama meclisinin üyelerin bir defaya mahsus ve uzun dönemler için seçilmelerini çıkarılara bağlı olmamaları ve parti disipliniyle kayıtlı olmamalarını isterken, cari fikirlerin temsilcileri olmamaları için yaş gruplarına göre belirlenen bir sistem önermiştir (Hayek, 1999, s.190).

Liberalizm ile demokrasi aynı ilkelerden hareket etmelerinden dolayı çoğu kez karıştırılsa da liberaller her ikisini birbirinden ayırmaktadırlar. Liberallerin genellikle yaptıkları gibi Hayek de demokrasiyle liberalizmi birbirinden ayırmaktadır. Hayek *"yasanın ne olması gerektiğine ilişkin bir doktrin"* olarak liberalizmi, *"yasanın ne olacağına ilişkin belirlenme tarzına ilişkin bir doktrin"* olarak demokrasiden ayırır. Alan Wolff'a göre, liberalizm, serbest piyasa ekonomisinin tüm koşullarıyla birlikte oluşturulmasını koruması ve geliştirilmesini amaçlayan bir ideolojidir. Demokrasi ise, eşitlik ve siyasal katılma ideolojilerini içeren bir siyasal idealdir. Wolff'a göre liberalizm idealini demokrasinin tehlikelerinden koruma vakti gelmiştir (Wolff, 1985, s.67). Mouffe'ye göre liberalizm ile demokrasinin birlikte gelişimi çerçevesinde oluşan liberal demokrasinin yeni gelişmelerle bugün demokrasiyi ve toplumsal adaleti savunmaya yönelik bağlardan koptuğunu ve yeniden anlam değiştirdiğini belirtmektedir (Mouffe, 1985, s.73).

Görüldüğü gibi liberalizm ile demokrasinin aynı olmadığı hususu Hayek gibi birçok liberal tarafından söylene de günümüzün demokratik ilkeleri liberal demokratik sistem olarak anılmaktadır.

Bununla birlikte Hayek demokrasi hakkındaki yanlış anlaşılmanın bazılarına özellikle işaret etmektedir. Öncelikle şunun bilinmesi gerekmektedir: Demokrasi bir hayat tarzı değildir, farklı hayat tarzlarının bir arada bulunması, birlikte var olmasını mümkün kılan bir yöntemdir. Bir yöntem olarak ta siyasi içeriklidir. Siyasi yöneticilerin kimler olacağı nasıl belirleneceğiyle ilgilidir. Demokrasi hayatın her alanına teşmil edemez. Tabii ki bazı temel değerlerin yaygın bir biçimde benimsenmesi demokrasinin varlığı ve sağlıklı olması için gerektiği açıktır. Buna rağmen, demokrasi esas itibarıyla siyasi içerikli bir kavram ve uygulamadır.

Diğer taraftan demokrasi hangi fikirlerin doğru hangi fikirlerin yanlış olduğunu belirlemenin bir aracı da değildir. Belli bir anda seçmenlerin çoğunun uygun bir fikri destekliyor olması o fikrin doğru diğerlerinin yanlış olduğunu göstermez. Sadece o an için çoğunluğun tercihinin hangi yönde olduğunu gösterir. Çoğunluk tercihinin mazhar olmak, bir fikrin doğruluk kanıtı olarak kullanılamaz; böyle bir tavır, gelişmeyi ve değişmeyi köstekler, dinamizmi öldürür, durgunluk ve tahakküm yaratır. Hayek'in vurgulamak istediği, demokrasi teorisinin bugünkü yanlış anlaşılmasının kaynağı, Rousseau tarafından halk iradesinin genel inancın yerine konması ve bunun sonucu olan halk egemenliği görüşüdür. Bu ise uygulamada, çoğunluğun özel sorunlarla ilgili olarak verdiği her kararın herkes için bağlayıcı bir yasa olması demektir. Ne var ki, ne böyle sınırsız bir güce ihtiyaç vardır, ne de böyle bir gücün varlığı bireysel özgürlüklerle bağdaşabilir (Hayek, 1995a, s.188). Hayek demokrasiyi insanların şimdiye kadar keşfettikleri biricik barışçı hükümet değişimi metodu olması nedeniyle uğrunda savaşılmaya layık bulmasıyla beraber onu özgürlüklerin korunması konusunda yetersiz bulmaktadır. Öte yandan Hayek'e göre özgürlüklerin korunması açısından demokrasi tek başına yeterli olmadığı gibi, demokrasinin temel gereklerinden biri olan kuvvetler ayrılığı da bireysel özgürlüğün muhafazası bakımından fonksiyonel olmayabilir.

Çoğunluğun tahakkümü bağlamında ele alındığında Hayek demokrasiye karşı çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle Hayek sınırlı bir demokrasi savunucusudur. Çoğunluğun sınırlandırılmamış iradesi anlamında demokrasiden bahsediliyor ise kendisinin demokrat olmadığını söylemektedir. Bunun sebepleri vardır ve bunlar "demokrasi" kelimesinin yozlaştırılması ve yanlış anlaşılması ile ilgilidir. Hayek'e göre demokrasi kelimesinin çok yaygın bir kavram haline gelmesi onun endişesizce her alanda kullanılabileceği ve kullanım alanının fütursuzca genişletilmesinin doğru olduğunu göstermemektedir:

Hükümetin halkın çoğunluğu tarafından onaylanan ilkelere göre yönetilmesi ve barış ve özgürlüğü koruyacaksa bu şekilde idare edilmesi gerektiğine kesinlikle inanıyorsam da, samimiyetle itiraf etmeliyim ki, eğer demokrasi çoğunluğun sınırlanmamış iradesinin yönetimi anlamında kabul edilirse ben demokrat değilim.

lim ve hatta böyle bir hükümeti tehlikeli ve uzun vadede işe yaramaz addediyorum... Kaynağını çoğunluğun iradesinden alan bir iktidarın keyfi olmayacağı şeklinde bir tutum hatalıdır. Bu hatalı tutumun mesuliyeti de hepimizindir. Demokratik usullerle elde edilen bir iktidarın keyfi olmayacağı düşüncesini haklı gösterecek hiçbir sebep yoktur. Bir iktidarı keyfi olmakta alıkoyacak şey bu iktidarın kaynağı değil sınırlarıdır (Hayek, 1995a, s.75).

Hayek'in önerdiği model ile sınırlı devlet, piyasa ekonomisi, hak ve özgürlüklerin teminat altına alınması gibi unsurların demokratik sistem içerisinde yerinin sağlamaştırılması için tedbirler içermektedir ve bu sistemi demokrasi değil de "demaşî" olarak tanımlamak istemektedir. Çünkü "Demokrasi kelimesinin çoğunluğun sınırsız gücü ile alakalı olarak kullanıldığı fazlasıyla ihmal edilmiştir (Akıncı, 2014, s.87).

Hayek bu durumda demokrasinin gerçek anlamını verecek yeni bir kavrama ihtiyacımız olduğunu söylemektedir. Başka bir ifadeyle demokrasi ve sınırlı devlet birbirleriyle bağdaşamayacağına göre "sınırlı demokrasi"yi karşılayacak yeni bir kavram icat etmeliyiz. Hayek'in varmak istediği sonuç ya da ulaşmak istediği formül şudur: "Demos"un yani halkın görüşlerinin egemen olması gerekirken; aynı zamanda "kratos"un, yani halkı yöneten çoğunluğun egemenliğinin bireylerin haklarını ve özgürlüklerini ihlal etmemesi de sağlanmalıdır. Çoğunluk, "günübirlik düzenlemelerle ve kararnamelerle değil, fakat daha önce ilan edilip halkın bilgisine ve onayına sunulmuş istikrarlı hukuk kuralları ile "archein" yönetilmelidir. Bu siyasal düzeni, "demos" ve "archein" kelimelerini birleştirerek 'demaşî' (demos + archein) olarak adlandırmıştır.

Sonuç

Görülebileceği gibi neo-liberalizmin ve Hayek'in savunduğu toplumsal ve siyasal kuram yeni bir söylem değildir. Bilakis klasik liberalizmden sapmalara karşı çıkararak klasik liberal kurama dönüşün bir ifadesidir.

Neo-liberalizmin ve Hayek'in toplumsal ve siyasal kuramına baktığımızda kuramın sınırlı devlet ve özgürlük zemini üzerinden kurgulandığını görebiliriz. Onun özgürlük anlayışı negatif özgürlüktür ve özgürlüğe karşı her türlü müdahaleye karşıdır. Bu anlamıyla klasik liberaliz-

min özgürlük anlayışına sadık kalmıştır. Hayek'in siyasal kuramının ya da siyasal liberalizm anlayışının özü özgürlüğü koruma merkezlidir. Hayek'in bilgi teorisinin yetersizliği üzerine yaptığı vurgu ve anti-rasyonalist metodolojisi, kendiliğinden doğan düzen anlayışında yaptığı vurguların amacı hep özgürlüğü korumaya yönelik bir mücadeledir. Hayek, bu konudaki fikirlerini *Kölelik Yolu'ndan* başlayarak "Kanun, Yasama Faaliyetleri ve Özgürlük" isimli seri çalışmalarında işlemiş ve sürekli genişletmiştir.

Hayek'in toplumsal kuramına baktığımızda ise kendiliğinden doğan düzen vurgusu olduğunu görmekteyiz. Onun bu konudaki ısrarı da David Hume, Adam Smith geleneğini izlediğini, daha sarıh bir ifadeyle bu konuda da klasik liberal kurama sadık kaldığını göstermiştir. Hayek'e göre toplumsal düzen özgürce kendiliğinden işleyişini devam ettirmeli, asla müdahale edilmemelidir. Çünkü, özgürce hareket edemeyen, yönlendirilen eylemler istikrarlı yapılar üretemeyecektir.

Hayek'in kendiliğinden doğan düzen konusundaki ısrarının belki de en önemli nedeni rasyonalizme ve insan bilgisine duymuş olduğu güvensizliktir. Başka bir ifadeyle, kâinata var olan bilgi birikiminin çok dağınık bir şekilde olduğu ve bu bilgiyi bir araya getirmenin mümkün olmadığı inancıdır. O halde yetkin insan diye bir şey olmadığına göre böyle sınırlı bir bilgi donanımına sahip bireylerin mükemmel sosyal düzenler meydana getirmeleri de düşünülemez.

EXTENDED ABSTRACT

Hayek The Pioneer of Neoliberalism and His Social and Political Theory

*

İsmail Safi

İstinye University

In the twentieth century, the welfare state, a third system next to the market economy and the statist economy system, was discussed. Thus, after the 1929 world economic crisis, the re-emergence of the state's economy and Keynes put forward the formula of the state's interventions to the economy. With Keynes, the state became Welfare State that guided economic policies and socialized the society. However, the negativity after the oil crisis in 1973 shook the belief of Keynesian politics and replaced it with neoliberal policies led by Hayek. In other words, the social and political theory advocated by neoliberalism and Hayek is not a new discourse. On the contrary, it is an expression of a return to classical liberal theory by opposing deviations from classical liberalism.

Method

The study focuses on liberal theory and one of the most important liberal thinker Freidich August Von Hayek. In the 20th century, the liberal ideas and especially liberal economic methods were useful around the world. Democracy and liberal political system was developed preminent of western liberal states. Perhaps the most important reason for Hayek's insistence on the spontaneous order is the distrust of rationalism and human knowledge. In other words, it is the belief that the accumulation of knowledge in the universe is much dispersed and that it is not possible to bring together this information. Therefore, it is unthinkable that individuals cannot create perfect social order with limited knowledge that there is no such thing as competent people. As a result, the ideas of Hayek about liberalism and freedom had been discussed in this study.

Results and Discussion

In the process of liberal transformation towards the end of the 1970s, neoliberalism and its limited state understanding prevailed throughout the world. In this process, the neo-Austrian school and its founder, Friedrich August von Hayek, played a determining role in the acceptance of neoliberalism. Friedrich August von Hayek (1899-1992) was one of the most important representatives of the classic liberal thought tradition during the last century. Hayek opposed the totalitarianism that emerged after the First World War, since he was part of Soviet socialism, because of a threat to freedom and the constitutional state. According to Hayek, the best regime for the western world was liberal democracy. Hayek was not a fanatic of democracy but he believes that liberalism and democracy are common values and liberal values can be preserved in the best democracies.

When we examine the social and political theory of neoliberalism and Hayek, we can see that the theory is based on a limited state and freedom. His understanding of freedom was a negative freedom and he opposed any interference on freedom. In this sense, he remained loyal to the notion of freedom of classical liberalism. Hayek's emphasis on the inadequacy of the theory of knowledge and his anti-rationalist methodology, his emphasis on the understanding of spontaneous order, is always a struggle to protect freedom. The essence of Hayek's political theory or political liberalism is to keep freedom. Hayek began to develop his ideas of protection of individual's freedom in his activities and books of "Law, Legislative Activities and Freedom" with "Slavery and Freedom". Ideas to protect freedom had been developed by Hayek in some books.

When we look at the social theory of Hayek, we observe that there is an emphasis on spontaneous order. His insistence on this subject also shows that Hayek followed the traditional ideas of David Hume and Adam Smith. In other words, he remained loyal to classical liberal theory. According to Hayek, the social order should continue freely to function and never interfere. Because the actions that cannot move freely, directed actions will not produce stable structures.

Conclusion

In the light of the social liberalism and the welfare state, the ideas of neo-liberalism against the deviation was examined. In the liberal tradition, Friedrich August von Hayek who expressed the revival of classical liberal in the 20th century was analyzed. In other words, the social and political views of Hayek was discussed. From this perspective, in this study, neo-liberalism's views on politics and society has been examined indirectly by referring to Hayek's political and social theory. Finally, in the 20th century Hayek's liberal views were influential in western democracies and played an important role in the formation of neoliberal policies after the 1970s. Hayek says that we need a new concept to give the true meaning of democracy. In other words, we must invent a new concept that will cover a limited democracy because democracy and the limited state will not relate to each other.

Kaynakça/References

- Akbal, İ. (2003). Liberal-muhafazakâr demokratik devlet: Neo-liberal devlet. *Düşünen Siyaset*, 17, 243-262.
- Akıncı, M. (2014). Hayek'in sosyal ve siyasal teorisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 73-89.
- Aktan, C. C. (1995). Klasik liberalizm ve libertarianizm. *Amme İdaresi Dergisi*, 28(1), 3-32.
- Aktaş, S. (2001). *Hayek'in hukuk ve adalet teorisi*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Barry, N. (1999). *Birey, cemaat, piyasa*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Crespigny, A. de (1981). İlerleme için özgürlük. *Çağdaş Siyaset Felsefecileri*, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Erdoğan, M. (1999). Özgürlük, adalet, refah. *Sosyal ve Siyasal Teori*. (Der. Atilla Yayla), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Hayek, F. (1994). *Hukuk yasama faaliyeti ve özgürlük: Kurallar ve düzen*. (Çev. A. Yayla), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hayek, F. (1995a). *Kölelik yolu*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.

- Hayek, F. (1995b). *Hukuk yasama faaliyeti ve özgürlük: Sosyal adalet serabı*. (Çev. M. Erdoğan), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hayek, F. (1997). *Hukuk yasama faaliyeti ve özgürlük: Özgür bir toplumun siyasi düzeni*. (Çev. M. Öz), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Heywood, A. (2007). *Siyasi ideolojiler*. Ankara: Adres Yayınları.
- Mouffe, C. (1985). Demokrasi ve yaşam. *Kriz, Neo-Liberalizm ve Reagan Dosyası*. (Der: Ragıp Zorlukulu), İstanbul: Alan Yayınları.
- Polanyi, K. (1994). *Büyük dönüşüm: Çağımızın sosyal ve ekonomik kökenleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahinkaya S. (1994). Neo-liberalizmin dünü ve bugünü üzerine Lakatosçu BAP çerçevesinde bir deneme. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, (18/166).
- Wolfe, A. (1985). Reagenizmin anatomisi: Sosyoloji, Liberalizm ve radikal sağ. *Kriz, Neo-Liberalizm ve Reagan Dosyası*. (Der: Ragıp Zorlukulu), İstanbul: Alan Yayınları.
- Yay, T. (2010). Avusturya okulu mikro iktisadı: Dinamik rekabet ve girişimsel keşif süreci olarak piyasa. *Liberal Düşünce Dergisi*, 59-60, 25-51.
- Yayla, A. (2000a). *Özgürlük yolu*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yayla, A. (2000b). *Liberalizm*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yılmaz, F. (2002). Hayek'te piyasanın epistemik rolü. *Liberal Düşünce Dergisi*, 27, 137-150.
- Yumer, R. (1993). Hayekçi liberalizmin temel ilkesi. *Sosyal ve Siyasal Teori: Seçme Yazılar*. Ankara: Siyasal Yayınları.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Safi, İ. (2018). Neo-Liberalizmin öncüsü Hayek'in toplumsal ve siyasal kuramı. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 1770-1793. DOI: 10.26466/opus.474555